

KS. FRANCISZEK STOPNIAK

Archiwa, Biblioteki
i Muzea Kościelne. Tom 9

ARCHIWA PARAFIALNE DEKANATU LUBELSKIEGO

W 5 i 6 tomie półrocznika *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* ukazały się dwa programowe artykuły¹ dotyczące rejestracji archiwów parafialnych. W nawiązaniu i realizacji do podanych tam dezyderatów — niniejszy artykuł informacyjny omawia archiwa parafialne dekanatu lubelskiego.

Dekanat lubelski powstał stosunkowo późno. Opis diecezji chełmskiej i lubelskiej z 1792 r. wymienia dekanaty: chełmski, krasnostawski, lubomelski, chodelski, urzędowski, kazimierski, parczewski, łukowski i stężycki². Na terenie najobszerniejszego z nich, bo liczącego 27 parafii, dekanatu chodelskiego znajdował się Lublin³. Znaczne odległości między parafiami oraz fakt, że największe miasto na wspomnianym obszarze nie było siedzibą dziekana, spowodowały zapewne podział tegoż i utworzenie 19 IV 1797 z części jego parafii dekanatu lubelskiego⁴. W dekanacie lubelskim znalazły się parafie zależne dotąd od Chodła: Czwartek, Abramowice, Bełżyce z kościołem filialnym w Wojciechowie, Zemborzyce z kościołem filialnym w Krężnicy, Czerniejów, Konopnica oraz Matczyn⁵. Razem 10 ośrodków parafialnych.

Autor nie zamierza kreślić rozwoju terytorialnego dekanatu. Wspomnieć jednak można, że protokół wizytacyjny biskupa Wojciecha Skarszewskiego z 1800 r. wymienia 13 parafii dekanatu lubelskiego: Czwartek, Abramowice, Czerniejów, Piaski, Czystoborowice, Krzczonów, Zemborzyce, Krężnicę, Konopnicę, Matczyn, Bełżyce, Wojciechów i Fajslawice⁶. Nato-

¹ Z. Sutoński: O potrzebie rejestracji metryk kościelnych. T. 5 s. 7—11, Ks. St. L. I-browski: Rejestracja archiwaliów i starych druków na terenie diecezji Włocławskiej w latach 1960—1962. T. 5 s. 347—359, t. 6 s. 269—278.

² Relatio status dioecesis Helmensis et Lublinensis z 12 III 1792. ADL. Rep. 60, sygn. 170 s. 278—311.

³ Jedynie dekanat urzędowski liczył 25 parafii, parczewski 24; reszta — od 10 do 18. Tamże s. 287.

⁴ ADL. Rep. 60, sygn. 170 s. 535—537.

⁵ Tamże s. 535.

⁶ ADL. Sygn. 182.

miast według podziału na dekanaty, który zatwierdził w r. 1919 biskup Marian Fulman, do dekanatu lubelskiego należały miejscowości: Abramowice, Czerniejów, Dys, Konopnica i Lublin⁷. Spis kościołów i duchowieństwa diecezji lubelskiej z 1955 r. wymienia w dekanacie lubelskim 17 parafii: 7 na terenie Lublina (parafia św. Jana, św. Pawła, św. Agnieszki, św. Mikołaja, św. Michała, Najśw. Serca Jezusowego, św. Teresy od Dzieciątka Jezus) oraz 10 poza Lublinem (Abramowice, Czerniejów, Dąbrowica, Dys, Kazimierzówka, Konopnica, Konstantynów, Motycz, Tomaszowice i Zemborzyce).

Celem artykułu jest podanie zawartości archiwów parafialnych dekanatu lubelskiego z uwzględnieniem rozwoju omawianych instytucji. W zasadzie omówione będą archiwa parafii erygowanych w okresie do XX wieku włącznie⁸. Trudno zresztą w ogóle mówić o archiwach we wspomnianych parafiach. Z wyjątkiem parafii św. Pawła w Lublinie, w której uporządkowano i zabezpieczono archiwalia⁹, nie ma w dekanacie więcej zorganizowanych archiwów. Z uwagi jednak na interesujący materiał archiwalny przechowywany na plebaniach, w kancelariach, w skarbcach, w zakrystiach, na strychach kościołów, nie uporządkowany i nie zabezpieczony, mający z tego powodu stałe ubytki (wypożyczenia, kradzieże, zniszczenia) — zadaniem artykułu jest przedstawić dokumentację tego, co aktualnie jeszcze istnieje. W zasadzie zostanie uwzględniony materiał do 1939 r. W wypadku, gdy jakaś pozycja archiwalna obejmuje lata późniejsze, granica ta zostaje przesunięta.

Do czasów biskupa Wojciecha Skarszewskiego (1805—1827) nie było wyczerpującej instrukcji w sprawie zabezpieczenia akt kościelnych. Przepisy Skarszewskiego z 16 II 1792 o wizytowaniu parafii¹⁰ poruszają wyraźnie także i zagadnienie archiwów. W okresie rozbiorów Polski, w związku ze zmianą ustroju, uległy przeobrażeniu również stosunki w zakresie uposażenia. Między innymi celem zarządzeń Skarszewskiego było uporządkowanie dokumentacji beneficjów kościelnych. Z 306 punktów wspomnianej instrukcji, obejmujących ogół zagadnień życia parafialnego, artykuły 305 i 306 mówią o zawartości archiwów. Artykuł 305 zwraca uwagę na kompletność i autentyczność dokumentów¹¹; artykuł zaś 306 wspomina o dokumentacji uposażenia parafii oraz nakazuje sporządzenie odpisów z oryginałów i ułożenie ich w po-

⁷ WDL. R. 1: 1919 nr 3 s. 72.

⁸ Omówione będą archiwa parafii: katedralnej św. Jana, św. Pawła, św. Agnieszki i św. Mikołaja w Lublinie, Abramowic, Czerniejowa, Dysa, Konopnicy i Zemborzyc.

⁹ St. Litak, ks. Fr. Stopniak: Archiwum św. Pawła w Lublinie. WDL. R. 33: 1959 nr 4/6 s. 125—128.

¹⁰ ADL. Sygn. 179 k. 10—21.

¹¹ Tamże k. 20.

rządkiem chronologicznym. W wypadku braku oryginałów, biskup polecał zrobić odpisy z akt archiwum kapituły chełmskiej względnie lubelskiej¹².

Zniszczenia archiwów na Lubelszczyźnie dokonane w czasie zbrojnych powstań XIX stulecia, a zwłaszcza w wyniku pierwszej wojny światowej, dały okazję do napisania kilku artykułów, których autorowie — księża lubelscy proponowali zabezpieczenie i wykorzystanie ocalałych archiwaliów. Mam tu głównie na myśli referat ks. Wincentego Pawelca wygłoszony na konferencji dekanalnej w Hrubieszowie 1 X 1924 pt. *W sprawie prowadzenia kronik parafialnych*¹³. W 1932 r. w urzędowym piśmie diecezji lubelskiej ukazał się anonimowy artykuł pt. *Słów kilka o kronice parafialnej*¹⁴. Szereg problemów o konieczności konserwacji archiwaliów na terenie parafii poruszył w 1937 r. ks. Aleksander Murat w artykule zatytułowanym: *W sprawie archiwów parafialnych*¹⁵. Wskazywał zarazem na niewystarczające zainteresowanie władz omawianym zagadnieniem.

Po drugiej wojnie światowej, w czasie której uległo zniszczeniu także wiele archiwów parafialnych, zarówno na skutek działań wojennych, jak i konfiskaty przez rząd niemiecki, sprawą archiwaliów bardziej zainteresowały się oficjalne władze diecezjalne. W 1945 r. biskup Marian Fulman wydał komunikat: *Katalogowanie i wykazy druków i pism archiwalnych znajdujących się przy kościołach*¹⁶. W 1950 r. przedrukowano (za przykładem Włocławka) przedwojenny artykuł o. Wł. Szodrskiego CSSR pt. *Czy proboszcz, nie będący zawodowym historykiem, może co zdziałać dla historii swojej parafii?*¹⁷. Należy jednak stwierdzić, że poza sporadycznymi wypadkami, mimo wspomnianych wyżej zarządzeń i artykułów, w omawianej sprawie niewiele uczyniono. Przeciwnie, znane są wypadki, kiedy za zgodą księży proboszczów przepadały dla Kościoła niejedne akta parafialne¹⁸.

Skróty używane w artykule: Archiwum Diecezjalne w Lublinie — ADL, Archiwum Archidiecezjalne w Krakowie — AAK, Archiwum Komisji Historycznej Polskiej Akademii Nauk w Krakowie — PAN w Krakowie, *Wiadomości Diecezjalne Lubelskie* — WDL, Wizytacja — W.

¹² Tamże.

¹³ WDL. R. 6: 1924 nr 7 s. 158—166.

¹⁴ Tamże. R. 14: 1932 nr 2 s. 52—54.

¹⁵ Tamże. R. 19: 1937 nr 3 s. 101—106.

¹⁶ Tamże. R. 22: 1945 nr 3 s. 52—53.

¹⁷ Tamże. R. 27: 1950 nr 7/12 s. 86—89.

¹⁸ „Szanowny Panie Profesorze. Byłem wczoraj w szpitalu św. Jana Bożego, ale nic nie wskórałem, gdyż już ktoś z Warszawy przebrał te szpargały i, co lepszego, zabrał a to, co pozostało, nie ma żadnej wartości. “ PAN w Krakowie. Sygn 2273, t. 2 k. 305 (z korespondencji ks. L. Kwieka z dnia 9 V 1893). Sytuacje podobne nie należą do rzadkości.

ABRAMOWICE. Parafia została erygowana po 15 VIII 1398¹⁹. Uposażył ją Sieciech z Abramowic, zastrzegając sobie i swym następcom patronat²⁰. Pierwszy kościół drewniany zbudował tenże Sieciech, właściciel Wilczopola²¹. W roku 1674 proboszcz Marcin Wałczkiewicz z pomocą parafian zbudował nowy kościół drewniany²². Konsekwował go 21 IX 1675 Mikołaj Oborski, biskup sufragan krakowski²³. W 1780 r. Wincenty Jeziernski, kanonik katedry chełmskiej, prepozyt kolegiaty lubelskiej i miejscowy proboszcz zbudował kościół murowany, który 22 V 1796 konsekrował biskup Wojciech Skraszewski²⁴. Ponadto na terenie parafii ok. 1738 r. była czynna przy pałacu dworskim kaplica²⁵.

W latach 1595—1603 do parafii należały wsie szlacheckie: Abramowice, Wilczopole, Krynica, Ćmilów, Dominów²⁶. W r. 1688 Tomasz Głuski dokonał na terenie parafii lokacji miasteczka Głusk²⁷. W 1721 r. do parafii należały, obok już wymienionych: Głusk i wieś Dziesiąta²⁸. W protokole wizytacyjnym z 1797 r. wymieniona jest nadto Żabia Wola²⁹. W 1603 r. liczba parafian wynosiła ok. 1000 osób³⁰. W 1721 r. do spowiedzi wielkanocnej przystąpiło 600 parafian³¹. W 1781 r. zarejestrowano 82 chrzty, 73 pogrzeby i 18 ślubów a do spowiedzi wielkanocnej zapisano 1997 osób³². Protokół wizytacyjny z 1800 r. określa ilość parafian liczbą 1929, a jako zdolnych do spowiedzi podaje 1466 osób³³.

Protokół wizytacji z 1595 r. wspomina, że zapisy metrykalne są prowadzone od 1583 r.³⁴ Protokół z 8 III 1748 zawiera wzmiankę o obliczeniu aktu erekcji z r. 1398³⁵. Wizytacja z 1781 r. omawia między innymi dokumentację dziesięcin z Abramowic i Wilczopola³⁶. Protokół wizytacji z 1800 r. zawiera 35 dokumentów i regestrów z lat 1398—1789³⁷.

Obecnie archiwum posiada następujące księgi metrykalne:

Chrztałw	1813	1823	1896—1903	1797—1810	1783—1796
	1814	1824	1903—1908	1856—1881	1797—1810
1648—1704	1815	1825	1908—1914	1881—1906	1826—1837
1704—1741	1816	1826—1834	1914—1921	1906—1921	1837—1862
1741—1778	1817	1834—1849	1922—1931	1921—1927	1875—1896
1779—1793	1818	1849—1862	1931—1939	1928—1934	1896—1907
1797—1810	1819	1862—1868		1935—1946	1907—1920
1810	1820	1869—1878	Małżeństwa	Zmarłych	1920—1942
1811	1821	1879—1890	1690—1714		
1812	1822	1890—1896	1715—1796	1712—1783	

¹⁹ P. Szafran: Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w Lubelskiem. Lublin 1958 s. 123—124; Ks. K. Boniewski: Opis historyczny diecezji Lubelskiej. PAN w Krakowie. Sygn. 693 s. 154—154v; Ks. A. Wadowski: Kościoły w Lublinie i diecezji Lubelskiej. Tamże. Sygn. 2375/I s. 222—223.

²⁰ W. 1595. AAK. Sygn. 3 k. 112; W. 1758. ADL. Sygn. 101, s. 226.

²¹ W. 1595. AAK. Sygn. 3 k. 112.

²² Tamże.

²³ W. 1675. ADL. Sygn. 98 s. 116.

²⁴ W. 1804. ADL. Sygn. 188 k. 52v.

²⁵ W. 1738. ADL. Sygn. 102 k. 17. Ten sam zapis wzmiankuje o synagodze żydowskiej w miasteczku Głusku, leżącym na terenie parafii Abramowice.

²⁶ W. 1595. AAK. Sygn. 3 k. 113; W. 1603. ADL. Sygn. 96 s. 516.

²⁷ M. Gumowski. Pieczęcie i herby miejscowości województwa lubelskiego. Lublin 1959 s. 31.

²⁸ W. 1721. AAK. Sygn. 20 s. 516.

²⁹ ADL. Sygn. 182 s. 38.

³⁰ ADL. Sygn. 196 k. 3.

³¹ AAK. Sygn. 3 k. 112v.

³² W. 1603. ADL. Sygn. 96 s. 516.

³³ ADL. Sygn. 103 k. 336.

³⁴ W. 1721. AAK. Sygn. 20 s. 517.

³⁵ ADL. Sygn. 105 s. 132.

³⁶ W. 1761. ADL. Sygn. 105 s. 127.

³⁷ ADL. Sygn. 182 s. 42—46.

Archiwum przechowuje 2 inwentarze: „Inwentarz fundi instructi kościoła i beneficjum abramowickiego“ z dn. 30 VI 1921 r. (k. 1—19 właściwy inwentarz, k. 19—29 kronika parafii) i „Księga inwentarzowa kościoła i beneficjum rzym.-kat. parafii Abramowice“ z 1960 r. (s. 1—8 wstęp historyczny, s. 8—33 spis majątku parafialnego). Schemat spisu wzorowany na dawnych protokołach wizytacyjnych bpa Skarszewskiego. Na s. 24—27 podana zawartość archiwum, głównie księgi metrykalne.

CZERNIEJÓW. Początkowo wieś Czerniejów należała do parafii Krężnica. 8 III 1612 Agnieszka Jastkowska, opatka klasztoru brygidek w Lublinie, dokonała zapisu na rzecz uposażenia parafii Czerniejów. 18 VI 1612 biskup krakowski Piotr Tylicki zatwierdził fundację erylując jednocześnie nową parafię w Czerniejowie. Murowany kościół pod wezwaniem św. Wawrzyńca i Marcina wybudował Andrzej Bietkiewicz, komendariusz kościoła klasztorowego brygidek w Lublinie. Konsekwował go biskup kijowski Krzysztof Kazimierski³⁸. Jastkowska zastrzegła sobie i swym następczyniom patronat nad parafią³⁹. W okresie 1612—1721 należały do parafii: Czerniejów i Mętów⁴⁰. Nieco później wymieniona jest Kolonia Czerniejów, a w r. 1781 nadto Wólka Skrzyniecka⁴¹. W r. 1721 do spowiedzi wielkanocnej przystąpiło 150 osób⁴² a w 1748 — 400⁴³. W r. 1780 zarejestrowano 70 chrztów, 12 pogrzebów i 12 ślubów⁴⁴. Do spowiedzi wielkanocnej w r. 1781 przystąpiło 540 osób. Liczbę parafian oceniał wówczas wizytator na 700 dusz⁴⁵. W 1800 r. parafia liczyła 620 katolików⁴⁶. Ludność parafii korzystała nadto z kaplicy w Mętowie. Należała ona do Dominikanów, a mówi o niej wzmianka z r. 1738⁴⁷.

Wizytacja z r. 1781 parusza kwestię metryk. Wizytator zanotował: „1. Metryka chrztów zaczyna się od roku 1668, ciągnie się do roku 1702, reszty do roku 1709 nie ma; od tego roku ciągle idzie do roku 1781, dnia 31 maja. — 2. Metryka ślubów zaczyna się od roku 1677, kończy się w r. 1705, następnych lat nie ma do roku 1710; od tego ciągle idzie do roku 1781, dnia 29 kwietnia. — 3. Metryka umarłych zaczyna się od roku 1736, idzie do roku 1781, 10 maja; oraz 1612 die 18 iunii w Kielcach: Parochia in Czernieiów a loci Ordinario Petro Tylicki, autentyczna na pergaminie erectio. — 1624—25 aprilis in Consistorio Lublinensi, 1755 feria secunda post festum S. Luciae w Trybunale Lubelskim oblata“⁴⁸. Wizytacja z 1800 r. wymienia 17 rejestrów dokumentów z l. 1612—1766⁴⁹, w tym akt erekcyjny parafii.

³⁸ W. 1738. ADL. Sygn. 101 k. 219v.

³⁹ Dane z aktu erekcyjnego z 18 VI 1612. Oblata w akcie wizyt. biskupiej z 1800 r. ADL. Sygn. 182 s. 71—73. Krótki rys historyczny tej parafii podaje ks. K. B o n i e w s k i, jw. s. 156—156v; Ks. A. W a d o w s k i, jw. s. 200—222.

⁴⁰ Akt erekcyjny. ADL. Sygn. 182 s. 71—73; W. 1721. AAK. Sygn. 20 s. 523.

⁴¹ W. 1781. ADL. Sygn. 105 s. 65.

⁴² W. 1721. AAK. Sygn. 103 k. 523.

⁴³ W. 1748. ADL. Sygn. 103 k. 334.

⁴⁴ ADL. Sygn. 105 s. 119.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ W. 1800. ADL. Sygn. 182 s. 65.

⁴⁷ W. 1738. ADL. Sygn. 101 k. 224v.

⁴⁸ W. 1781. ADL. Sygn. 105 s. 122.

⁴⁹ ADL. Sygn. 182 s. 71—75.

Obecnie w archiwum znajdują się księgi metrykalne:

Chrzów	1826—1836	Małżeństw	1908—1919	1826—1846
1673—1706	1836—1868	1668—1705	1919—1931	1847—1873
1711—1748	1867—1882	1710—1785	1931—1937	1874—1887
1748—1760	1882—1909	1826—1852	1938—1944	1888—1903
1761—1780	1909—1916	1853—1878	Zmarłych	1904—1915
1780—1797	1916—1925	1877—1894	1736—1793	1927—1935
1798—1825	1925—1933	1895—1907	1790—1825	1936—1944
	1933—1941			

Oddzielnie znajdują się księgi metrykalne, w których łącznie prowadzono rejestrację chrztów, ślubów i zgonów. Dotyczy to ksiąg z l. 1810, 1813, 1814, 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1820, 1821, 1823, 1824, 1825 i raptularz z 1934.

Jest kilka dobrze zachowanych ksiąg zawierających ważny materiał do spraw organizacyjnych, gospodarczych i obyczajowych związanych z parafią: 1. Inwentarz kościoła w Czerniejowie prowadzony kolejno przez proboszczów: Tomasza Antoniego Józefa Moczydłowskiego 1727—1758, Józefa Nolitowskiego 1758—1777, Pawła Gałęzowskiego 1777—1781, Antoniego Chanczewskiego 1781—1792, Jana Niwińskiego 1792—1800 i Mikołaja Kozłowskiego 1800—1830. — 2. „Akta procesu między księdzem Błażem Wąrockim, proboszczem czerniejowskim i Adamem Pieńkowskim, proboszczem z Bychawki o dziesięciny 1645“. — 3. „Układ o zamianę dziesięciny snopowej na korcową, dokonany w latach 1818—1825 przez księdza Mikołaja Kozłowskiego z wsiami następującymi: Mętowem, Bystrzycą, Piotrowicami i Tuszowem (parafia Bychawka), Strzeszkowicami (parafia Krężnica-Zemborzyce), z dworem Mętowskim i dworem Cmiłowskim, mającym część praw we wsi Mętowie“. — 4. Księga pod tytułem „Akta dotyczące erekcji parafii czerniejowskiej i dziesięcin jej nadanych. Dokument o rozgraniczeniu gruntów proboszczowskich od donacyjnych. Protokół i plan gruntu kościelnego“.

W archiwum znajdują się księgi, w których zapisywano *ura stolae* w parafii Topólca z l. 1928—1934 oraz z parafii Czerniejów z l. 1934, 1939—1940, 1941, 1942. Nadto księga kasowa parafialna z r. 1929, księga kasowa do zakupu światła dla kościoła z l. 1930—1933, kwitariusz budowy organistówki z l. 1931—1942, księga kasowa budowy organistówki z l. 1936—1942, księga wydatków na reperacje cmentarza w parafii Czerniejów z r. 1821, księga kasowa Żywego Różańca z l. 1933—1940, księga kasowa komitetu remontu kościoła i budowy organistówki z r. 1936. Księga bez tytułu, zawierająca korespondencję, oblaty pism rządowych i kościelnych, rozporządzenia, listy i rejestry z l. 1802—1882. Ponadto jest księga tytułów wygłoszonych kazań (619) i ogłoszeń parafialnych (nr 2 z l. 1933—1944), księga członków Żywego Różańca, skoroszyt korespondencji Katolickiego Stowarzyszenia Mężów, oddział w Czerniejowie z l. 1937—1938.

DYS. Aktem z 3 X 1381 erygowano parafię w Dysie. Pierwotnym fundatorem był komes Gabriel, właściciel Górki, Dysa i Kamionki⁵⁰. W 1603 r. kościół był zrujnowany; potrzeby parafian zaspakajał proboszcz w Krasieninie⁵¹. W 1738 r. w Dysie zbudowano kościół murowany⁵². W r. 1603 do

⁵⁰ W. 1781. ADL. Sygn. 104 s. 515; Ks. K. Boniewski, jw. k. 255—255v; Ks. A. Wadowski, jw. s. 147—149. Stwierdzenie autentyczności aktu erekcyjnego z r. 1381 wymaga bardziej szczegółowej analizy

⁵¹ W. 1603. ADL. Sygn. 96 s. 345.

⁵² W. 1738. ADL. Sygn. 101 k. 3.

parafii należały wsie: Dys, Nasutów, Rudka, Stoczek, Nowystawek, Dąbrówka⁵³; w 1738 r. nadto Niemiecka Wola i Cieszyn⁵⁴. W r. 1738 do spowiedzi wielkanocnej przystąpiło 1300 osób⁵⁵ a w 1740 — 1600⁵⁶. Protokół wizytacyjny z r. 1781 podaje ogólną liczbę parafian 1915; do spowiedzi wielkanocnej przystąpiły wówczas 1734 osoby⁵⁷.

W 1748 r. wizytator zapisał uwagę, że o konsekracji kościoła nie zachował się żaden dokument⁵⁸. Natomiast w protokole z 1781 r. zachowały się regesty niektórych dokumentów⁵⁹. Obecnie archiwum posiada księgi metrykalne: urodzonych z l. 1647—1810 w 8 woluminach, 5 ksiąg z aktami ślubów z l. 1698—1810 i 6 z aktami zmarłych z l. 1721—1810. Wymienione księgi zawierają akta pisane w języku łacińskim; od r. 1810 pisano je po polsku. Z r. 1810 pozostały trzy księgi, tj. chrztów, ślubów i zmarłych. 16 ksiąg pisanych w języku polskim obejmuje metryki urodzeń, ślubów i zgonów w tych samych woluminach. Dalej idą 24 księgi urodzeń z l. 1826—1940, 9 ksiąg aktów ślubów z l. 1826—1937 i akta zmarłych z l. 1826—1937. Metryki urodzeń od 25 V 1868 pisane były w języku rosyjskim. Akta zmarłych w języku rosyjskim zaczęto pisać od 25 IV 1868. Od 4 X 1915 metryki zmarłych pisano w języku polskim. Archiwum posiada inwentarz *fundi instructi* parafii liczący 79 ss. Na s. 3—4 opisuje kościół i jego najbliższe otoczenie; s. 5—25 podaje historię kościoła w Dysie. Dalsze strony to właściwy inwentarz. Historia podana w inwentarzu jest raczej kroniką, zawierającą między innymi akt erekcyjny z 1381 r., odpis oblaty z księgi Trybunału Lubelskiego sporządzonej w r. 1645 (s. 5), dane o dziesięcinach, wzmianki o arianach (s. 6). Z kroniki dowiadujemy się np., że w l. 1563—1610 kościół był w rękach ariańskich, a stanowisko proboszcza nie było obsadzone (s. 13). Na s. 13—16 jest lista 27 proboszczów z l. 1381—1914.

Do ważniejszych akt archiwum należą: akt erekcyjny kościoła w odpisie, plik akt o patronacie — „*Ius patronatus ad ecclesiam in villa Dyss*“, plik pt. „*Summarium documentorum et iurium ecclesiae Dyssensi servientium*“; spis inwentarzy probostwa w Dysie, akta dotyczące budowy parkanu cmentarnego z r. 1836, akta cmentarza w parafii Dys w l. 1833—1857, remont kościoła 1887—1892, przychód i rozchód z pokładnego 1857—1880, dziesięciny kościelne parafii Dys, akta domów i anszlagi zabudowań na probostwie w Dysie, wizyty pasterskie w Dysie XIX wieku, księgi mszalne 1911—1920, rozporządzenia zwierzchności świeckiej, listy pasterskie i pisma władz duchownych i świeckich do parafii Dys, rozporządzenia rządowe dotyczące probostwa w Dysie, obwieszczenia biskupie i rządowe 1792—1883, rozporządzenia władzy duchownej i listy pasterskie 1845—1900, pisma władz świeckich i duchownych 1890—1914.

KONOPNICA. Parafia powstała w l. 1374—1400, a fundacji dokonali mieszcianie lubelscy⁶⁰. Patronat do r. 1400 był szlachecki, następnie należał

⁵³ W. 1603. ADL. Sygn. 96 s. 345.

⁵⁶ W. 1748. ADL. Sygn. 103 k. 5.

⁵⁴ W. 1738. ADL. Sygn. 101 k. 3.

⁵⁷ ADL. Sygn. 104 s. 510.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁸ ADL. Sygn. 103 k. 3.

⁵⁹ Np. kopia erekcji z 1381 r. sporządzona w 1645 r. w Trybunale Lubelskim, kopia dokumentu donacyjnego z 1495 r., akt przekazania prawa patronatu XX. Misjonarzom w 1714 r. W. 1781. ADL. Sygn. 104 s. 515—518.

⁶⁰ P. Szafran, jw. s. 147—149; Ks. S. Kamiński. Parafia Konopnica. WDL. R. 11: 1929 nr 2 s. 48—49; Ks. K. Boniewski, jw. k. 159; Ks. A. Wadowski, jw. s. 209—211.

do rajsów lubelskich⁶¹. Do r. 1603 był tu kościół drewniany pod wezwaniem św. Katarzyny⁶². Protokół wizytacji z 1675 r. rejestruje kościół murowany pod zmienionym wezwaniem Wniebowzięcia Matki Boskiej⁶³. Od r. 1603 stale występują w źródłach wsie: Konopnica, Radawice, Radawczyk, Unieszowicz⁶⁴; nadto w 1721 — Motycz⁶⁵, w 1781 — Sporniak⁶⁶. Prawdopodobnie w końcu XVIII w. wybudowano w Radawcu prywatną kaplicę⁶⁷. W 1721 r. parafia liczyła 1096 dusz⁶⁸; w 1781 do spowiedzi wielkanocnej przystąpiło 1350 osób⁶⁹. W r. 1802 parafia liczyła 2000 katolików, do spowiedzi wielkanocnej przystąpiło 1600 osób⁷⁰.

Protokoły wcześniejszych wizytacji wzmiankują o zawartości archiwum. Wizytacja z 23 VIII 1650 stwierdza, że nie ma żadnego zapisu o konsekracji kościoła⁷¹. Wzmianka z 1738 r. mówi o poprawnym prowadzeniu ksiąg metrykalnych: chrztów, ślubów i zgonów oraz o księdze zapisów beneficjalnych⁷². W r. 1802 były następujące księgi metrykalne: 6 ksiąg aktów chrztu z l. 1719—1802, 3 księgi aktów ślubu z l. 1730—1802 i 3 księgi zgonów z okresu 1736—1802⁷³. Wizytacja z 1800 r. wymienia nadto rejestry i dokumenty z l. 1428—1794⁷⁴. Omawiane archiwum nie posiada kompletnych akt⁷⁵. Nawet księgi metrykalne nie przetrwały w całości. Zachowane księgi metrykalne są następujące:

Urodzeń	1889—1893	Małżeństw	1908—1927	Zmarłych
1734	1894—1902	1781	1923—1928	1759
1765—1767	1902—1910	1789—1790	1928—1935	1797—1823
1845—1858	1910—1920	1846—1868	1935—1941	1867—1885
1858—1867	1921—1927	1870—1882		1885—1896
1867—1879	1927—1930	1883—1893		1897—1917
1879—1888	1930—1933	1894—1908		1907—1930
	1933—1945			1931—1940

Ponadto zachowały się raptularze urodzonych i zmarłych z l. 1905, 1907, 1908, 1934, raptularze urodzonych z l. 1909—1911, 1911—1914, 1915—1919 oraz urodzonych, zaślubionych i zmarłych z l. 1925—1933 i 1937.

Archiwum prawie nie posiada dokumentów w sensie ścisłym. „Index documentorum ecclesiam Konopnicensem concernentium“ zawiera jedynie na k. 1—2 pewne akta dotyczące spraw gospodarczych z l. 1718—1792. Zachowały się natomiast materiały będące śladem działalności duszpasterskiej. Dwa grube zeszyty zawierają kontrolę głoszonych kazań. Pierwszy z nich obejmuje tematy kazań z okresu 10 VIII 1919 — 26 XII 1925, w liczbie 836 i drugi, mający 750 tematów, z okresu od stycznia 1926 do 31 XII 1928.

⁶¹ P. Szafran, jw. s. 149.

⁶² W. 1603. ADL. Sygn. 96 s. 523.

⁶³ AAK. Sygn. 9 s. 51.

⁶⁴ W. 1603. ADL. Sygn. 96 s. 531.

⁶⁵ W. 1721. AAK. Sygn. 20 s. 594.

⁶⁶ W. 1781. ADL. Sygn. 105 s. 227.

⁶⁷ W. 1800. ADL. Sygn. 182 s. 272.

⁷⁵ W archiwum w księdze kasowej z l. 1945—1953 znajduje się notatka sporządzona przez ks. prob. Edwarda Nieckę 10 I 1945: „Dnia 27 VII 1944 żołnierze — — weszli do zakrystii i zrabowali wszystkie książki kościelne. Z niektórych części zapisane powyrywali i porzucili koło kościoła. Książka rachunkowa parafii Konopnica została również zrabowana. Niniejszą księgę rachunkową założyłem od stycznia 1945 roku, od 7 strony niniejszym pismem rozpoczynam w niej prowadzić rachunki parafii Konopnica. Konopnica dn. 10 stycznia 1945. Ks. Edward Niecko. Proboszcz parafii Konopnica“. Częściowo mówi o tym „Protokół przesłuchania świadków w sprawie zbrodni, popełnionych przez hitlerowskich okupantów w parafii Konopnica“ WDL. R. 23: 1946 nr 1 s. 27—28.

⁶⁸ W. 1721. AAK. Sygn. 20 s. 595.

⁶⁹ W. 1781. ADL. Sygn. 105 s. 227.

⁷⁰ W. 1802. ADL. Sygn. 188 k. 152v—157v.

⁷¹ ADL. Sygn. 97.

⁷² ADL. Sygn. 101 k. 151.

⁷³ W. 1802. ADL. Sygn. 188 k. 156.

⁷⁴ ADL. Sygn. 182 s. 274—277.

„Liber conversorum“ z l. 1921—1951 zawiera nazwiska 33 osób. Następnie idą: „Protokoły posiedzeń Rady Kościelnej parafii Konopnica z 1928 r.“ i „Odpis wizytacji generalnej parafii konopnickiej z 18 IV 1804“. W archiwum tym znalazły się również: „Rachunek funduszków budowy kościoła na Piaskach w Lublinie 1906“ i „Księga do zapisywania dobrowolnych ofiar na budowę kościoła na przedmieściu Piaski w Lublinie 1913, zaprowadzona w dzień św. Augustyna“.

ZEMBORZYCE. Kościół parafialny pod wezwaniem św. Mikołaja został zbudowany w 1373 r.⁷⁶ W 1545 r. funkcję kościoła parafialnego spełniała drewniana kaplica pod wezwaniem św. Marcina⁷⁷. Świątynia ta została poświęcona 6 VI 1616 przez biskupa Krzysztofa Kazimierskiego⁷⁸. Wzmianka z 1800 r. rejestruje istnienie na terenie parafii kaplicy prywatnej w Osmolicach⁷⁹. W 1603 r. do parafii należały jedynie Zemborzyce⁸⁰. W 1650 r. wymienione są nadto: Krężnica, Osmolice, Prawiedniki, Strzeszkowice i Babbin⁸¹. W r. 1738 wymieniono tylko Zemborzyce⁸², natomiast w 1748: Zemborzyce, Krężnicę, Strzeszkowice, Osmolice, Prawiedniki i Żabią Wolę⁸³. W r. 1650 do spowiedzi wielkanocnej przystąpiło 2000 osób⁸⁴, w 1800 zaś 1600⁸⁵.

Protokół z 1650 r. stwierdza, że dokumentacja odnosząca się do parafii zaginęła. Według wizytatora — Tomasz Jabczyk zapytany w tej sprawie zeznał: „że widział przywileje kościoła zemborskiego i krężnickiego na kształt księgi pisanej *in folio* w białej oprawie, które prawie zawsze chowano w sklepie w plebanii za żywota ks. Iżyckiego. Po śmierci jego czeladnik Marcin Łodkowski przechwalał się tym powiadając, że wiem, kto te prawa ma. Aleksander Iżycki będąc przy śmierci dziwy robili i podobieństwo, że te prawa zebrane przy nich są, bo wszystko pozszywali, o czym i egzektorowie ich: ks. Sługocki i ks. pisarz terazniejszy konsystorski śmieć to twierdzić mieli“⁸⁶. W 1781 r. były następujące księgi: chrztów z l. 1602 — 7 VI 1781, ślubów z l. 1602 — 27 V 1781, zmarłych z l. 1716 — 24 IV 1781⁸⁷. Wizytacja z r. 1800 rejestruje 22 regesty i excerpty dokumentów z l. 1440—1800⁸⁸. W r. 1804 wizytator zastał w parafii księgi metrykalne urodzonych z okresu 1734—1804, małżeństw z l. 1775—1804 i zmarłych z l. 1752—1802⁸⁹.

Z wymienionych ksiąg przetrwały do nas tylko nieliczne: księga chrztów z 1770 r., urodzeń z 1818 r., małżeństw z l. 1775, 1778, 1826 i zmarłych z l. 1811, 1813, 1826, 1833—1842, 1842—1850. Z okresu późniejszego są akta metrykalne za r. 1930 i 1932.

Zachowało się jednak więcej inwentarzy i zestawień dotyczących spraw gospodarczych: inwentarz z r. 1693, „status ecclesiae“ z r. 1775, „Tabella zemborzycka do podatku subsidii charitativi“ 1775 r., lustracja dochodu par. Krężnica z r. 1784, inwentarz z r. 1800, inwentarz plebanii zemborzyckiej razem z kościołem filialnym w Krężnicy z 8 III 1814 (2 egzemplarze), dekret

⁷⁶ W 1675. ADL. Sygn. 98 k. 126; Ks. K. Boniewski, jw. k. 164—165; Ks. A. Wadowski, jw. s. 211—212.

⁷⁷ W 1595. AAK. Sygn. 3 k. 58; W. 1603. ADL. Sygn. 96 s. 517.

⁷⁸ W. 1650. ADL. Sygn. 97 k. 35v.

⁷⁹ W. 1800. ADL. Sygn. 182 s. 234.

⁸⁰ W. 1603. ADL. Sygn. 96 s. 522.

⁸¹ W. 1650. ADL. Sygn. 97 k. 36.

⁸² W. 1748. ADL. Sygn. 102 s. 198.

⁸³ W. 1748. ADL. Sygn. 103 s. 198.

⁸⁴ W. 1650. ADL. Sygn. 97. k. 36v.

⁸⁵ W. 1800. ADL. Sygn. 182 k. 236.

⁸⁶ W. 1650. ADL. Sygn. 97 k. 36v.

⁸⁷ W. 1781. ADL. Sygn. 105, s. 143.

⁸⁸ ADL. Sygn. 182 s. 237—243.

⁸⁹ W. 1804. ADL. Sygn. 188 s. 236.

reformacyjny wizytacji biskupa Skarszewskiego z 15 IV 1804, protokół odebrania ksiąg aktów cywilnych gminy Krężnica Jarą z 31 XII 1817, inwentarz *fundi instructi* kościoła parafii zemborzyckiej za r. 1849, taksa zabudowań plebanii zemborzyckiej z 18 VI 1821, kosztorys na remont kościoła i ogrozenia kościelnego i budynku plebanii w Zemborzycach z 25 X 1926, księgi kasowe parafii Zemborzyce z 15 IV 1818 i 1828—1841, sprawy gospodarcze dóbr Ciecierzyna z 27 IX 1826, korespondencja komisarza Obwodu Lubelskiego z proboszczem Zemborzyc w sprawach gospodarczych z l. 1823—1825, akta sporu proboszcza Zemborzyc z sędzią ziemskim lubelskim Jerzym Szornelem z 1693 r., akta dotyczące spraw gospodarczych z r. 1628 i 1644 (dość zniszczone), protokół Komisji Rewizyjnej wsi Zemborzyce z r. 1930, różnego rodzaju korespondencja urzędowa między parafią i konsystorzem z okresu 22 X 1822 — 23 VI 1846, 1844, 1896, 1919, korespondencja Rządu Gubernialnego Lubelskiego z proboszczem parafii Zemborzyce z r. 1848, rozporządzenia władz gubernialnych z 1897. Z akt sądowych są fragmenty z l. 1818—1931.

LUBLIN — PARAFIA ŚW. AGNIESZKI. Obecny kościół parafialny jest dawnym kościołem zakonnym Augustianów, leżącym przedtem na terenie parafii św. Mikołaja⁹⁰. W r. 1866 uposażenie parafii św. Mikołaja zabrał skarb państwa. W tej sytuacji nabożeństwa parafialne przeniesiono do kościoła poaugustiańskiego, znacznie większego i położonego bardziej w centrum parafii⁹¹.

„Inwentarz *fundi instructi* kościoła r. k. parafialnego pod wezwaniem Najświętszej M. P. Pocieszenia i św. Agnieszki w Lublinie na Kalnowszczyźnie z 10 IV 1923 posiada na s. 21 następującą wzmiankę o archiwum parafialnym: „Akta dotyczące kościoła parafialnego św. Mikołaja w Lublinie na Czwartku z wieku 16, 17, 18 i stosunek tej parafii do zakonu bazylińskiego — ksiąg razem 20⁹²”. Trudno dokonać konfrontacji tej wzmianki z aktualnie istniejącymi archiwiami, gdyż nie określa ona dokładnie żadnej księgi.

Księgi metrykalne dawnej parafii św. Mikołaja:

Urodzonych	Zmarłych	Ślubów
1669—1704	1841—1849	1722—1766
1713—1723	1849—1857	1766—1784
1733—1746	1857—1864	1784—1792
1764—1777	1864—1872	1792—1796
1777—1786	1872—1879	1810
1786—1797	1879—1886	1813
1797—1800	1886—1893	1814
1794—1806	1893—1898	1815
1806—1817	1898—1903	1816
1810	1903—1908	1817
1811	1908—1912	1818
1826—1834	1912—1922	1819
1834—1841		1820
		1821
		1822
		1823
		1824
		1825
		1826—1835
		1835—1844
		1844—1852
		1852—1864
		1864—1877
		1877—1886
		1886—1895
		1895—1898
		1898—1908
		1908
		1914
		1669—1711
		1712—1721
		1721—1733
		1742—1765
		1765—1790
		1791—1797
		1797—1817
		1810
		1812
		1826—1842
		1842—1865
		1865—1881
		1881—1896
		1896—1905
		1905—1922
		1922

Obok zachowanych ksiąg metrykalnych w archiwum znajdują się jeszcze takie materiały: 1) Akta wizytacji parafii św. Mikołaja na Czwartku przeprowadzonej przez biskupa Skarszewskiego 20 IV 1800. Rękopis liczy 54 ss.,

⁹⁰ W 1800. ADL. Sygn. 182 s. 11.

⁹¹ Ks. A. Wadowski, jw. s. 97.

oprawny jest w tekturowe okładki. 2) „Wizyta kościoła św. Mikołaja na Czwartku przez własnego biskupa odbyta dnia 12 IV 1804“. Zaznaczona dawna sygnatura b 2. 3) „Księga zapisów i czynszów dotyczących prebendy kościoła św. Mikołaja na Czwartku“ (od nr 3) z l. 1608—1771. Rękopis o wymiarach 31×20 cm, zawiera 61 kłb. i 36 kłnb., oprawionych w skórę. 4) „Układ urzędowy o zamianie dziesięciny z gruntem dworskim z majątności wsi Jakubowice Murowane, dziedzicznej J.W. Szeptyckiego, w województwie i powiecie lubelskim leżącej, przez komisarzy delegowanych sporządzony w r. 1820“. Rękopis zawiera 21 kart. Na k. zewnętrznej jest dawna sygnatura K 2. 5) Książka do zapisywania uniwersałów, cyrkularzy, listów pasterskich, kursorii z l. 1834—1848. Rękopis obejmuje 13 k. zapisanych i 19 czystych. 6) Rękopis zawierający tego samego typu materiały z l. 1774—1874 i 1882—1889. 7) „Protokół transakcji różnego gatunku w sobie zawierający jurysdykcji Czwartku Kościelnego, zaczęty za wójta Macieja Bogulskiego roku Pańskiego 1784, dnia 22-go miesiąca marca“. Rękopis rozmiarów 33×20 cm, zawierający 144 k. zapisanych i 24 czystych; jak można wnosić z tytułu, obejmuje on różnego rodzaju sprawy, zapisy, umowy. 8) „Protokół wyjaśniający fundusze parafii Czwartek“ z 20 V 1823. Na 29 k. — nadania fundatorów i różne zapisy dla kościoła św. Mikołaja z l. 1720—1822. „Układ wydany z zamiany dziesięciny z gruntów dworskich Jakubowice Murowane ze wsią Rudniska“ z 1820 r. Podobny układ dotyczący wsi Jakubowice z r. 1819. Przywileje, dekryty, nadania, zapisy, akty donacyjne z XVIII w. Dowody do dziesięcin wytycznych z dóbr Trześniowa, Hajdowa i Murowanych Jakubowic należących do kościoła parafialnego na Czwartku. „Inwentarz obsiadłych obywatelów w łanie św. Mikołaja i czynszów z wymiaru łokciem ich placów przez wizytą ostatnią ustanowionych, spisany w 1782 r“. 9) „Akta wójtowskie gruntu (parafii) świętego Mikołaja na Czwartku sporządzone przez sławetnego pana Wojciecha Janiszewicza, na ten czas wójta gruntu pomienionego, roku Pańskiego tysiącnego siedemsetnego drugiego“ (15 stycznia) z l. 1742—1785. 10) Korespondencja proboszczów i pisma wysyłane do proboszczów parafii św. Mikołaja na Czwartku z l. 1772—1790. Jest wiele listów biskupa Józefa Lenczewskiego sufragana lubelskiego (s. 21—35). Rękopis ten zawiera listy różnego formatu; są listy prywatne i pisma urzędowe; zsyte razem, ale nie według układu chronologicznego. Ze względu na charakter tej korespondencji, wymaga ona bardziej dokładnego omówienia. Cały poszyt ma 120 k. 11) Dziennik podawczy („Erectionalia, fundationalia conventus et ecclesiae, emptiones fundi, impedimenta resoluta romana et civilia“, 20 k. zapisanych). Z pobieżnego przeglądu treści wynika, że chodzi tu o zakon Augustianów. Korespondencja zamyka się w latach 1721—1817. Jest o tyle ciekawa, że sygnalizuje bardzo różne sprawy: organizacyjne, wewnątrzzakonne i gospodarcze. Zaznaczona jest z zasady data dzienna, miesięczna i roczna pisma. Dziennik wymaga bliższej analizy. 12) Dziennik korespondencyjny parafii św. Aniejszki z l. 1931—1933. 13) Kontrola wnoszonych składek na światło przez członków bractwa Pocieszenia N.M.P. (k. 188, nie wszystkie zapisane).

LUBLIN — PARAFIA ŚW. JANA. Książę Leszek Czarny w r. 1282 zbudował w Lublinie świątynię parafialną pod wezwaniem św. Michała archanioła. Prawo patronatu kolejno należało do księcia i biskupa krakow-

skiego⁹². Dzięki staraniom i funduszom Wawrzyńca Starczyńskiego, rajcy lubelskiego biskup krakowski Franciszek Krasiński erygował w Lublinie w r. 1574 kolegiatę pod wezwaniem św. Michała⁹³. Obok kolegiaty istniała kaplica Trójcy Św., przy której w 1401 r. ufundowano mansjonarię dla 7 kapłanów⁹⁴. W r. 1603 do parafii należały: Motycz, Dąbrowica, Jakubowice, Ciecierzyn, Świdnik, Rudnik, Sławin, Abramowice, Płowiszowice Dzieśiąta, Czechów, Bronowice, Dominów, Ćmiłów, Tatarzy⁹⁵.

Wizytator w r. 1604 polecał, aby archiwum otoczono większą troską⁹⁶. Dekret reformacyjny z 20 V 1799 również zwracał uwagę na sposób przechowywania dokumentów, nie mówiąc o nich samych⁹⁷. Archiwum kolegiaty nie zinwentaryzowane znajduje się w Archiwum Diecezjalnym w Lublinie. Obecnie przy kościele katedralnym św. Jana jest tylko: dziennik korespondencyjny kapituły katedralnej z r. 1932, księga przychodu i rozchodu z domu nr 11 przy ulicy Królewskiej w Lublinie 1933—1937 r. oraz księga do zapisywania innowierców z l. 1876—1917. Zasadniczy materiał archiwum to księgi metrykalne, które w czasie ostatniej wojny zaczął badać prof. Leon Białkowski. Na jednej wkładce jest wypisana przez niego data 20 X 1943. Księgi metrykalne są następujące:

Chrzów		Ślubów		Zgonów	
1583—1590	1812—1817	1595—1610	1823	1771—1782	1822
1588—1601	1813—1818	1614—1629	1824	1771—1793	1823
1609—1755	1814	1630—1658	1825	1793—1797	1824
1612—1624	1815	1661—1692	1826—1832	1797—1802	1825
1626—1638	1819	1709—1745	1832—1835	1800—1805	1826—1828
1640—1651	1820	1747—1781	1835—1841	1803—1812	1829—1831
1651—1664	1821	1788—1825	1841—1846	1806—1812	1832—1834
1664—1670	1822	1797—1805	1847—1852	1813—1816	1835—1837
1670—1682	1823	1798—1810	1853—1858		1838—1841
1683—1698	1824	1808—1825	1916	Akta cywil-	1841—1842
1683—1699	1825	1810	1917	ne zgonów	1843—1845
1701—1726	1826—1828	1811		1810	1846—1848
1733—1755	1829	1812	Urodz.	1811	1848—1851
1755—1773	1841—1843	1813	i ślubów	1812	1851—1853
1755—1790	1843—1846	1814	1931—1932	1813	1853—1855
1790—1803	1846—1848	1815	1933—1935	1814	1855—1858
1797—1804	1919	1816	1935—1936	1815	1858—1862
1799—1808	1931—1932	1817		1816	1863—1867
1807—1815	1939	1818	Zapowiedzi	1817	1868—1873
1807—1816		1819	1810	1818	1936—1938
1820—1823		1820		1819	1939
1810		1821		1820	
1811—1816		1822		1821	

egzaminów przed ślubem z 1938 r., księga zeznań protokoralnych z r. 1938, raptularze śmierci z l. 1901—1935.

⁹² W. 1603. ADL. Sygn. 96 s. 48; Ks. J. W.: Leszek Czarny a stara fara w Lublinie. WDL. R. 9 : 1927 nr 3 s. 75—77; Ks. K. Boniewski, JW. k. 52v—66v, 101—106; Ks. L. Zalewski Katedra i Jezuici w Lublinie. Lublin 1947; Ks. Fr. Stopniak: Z badań historycznych nad katedrą lubelską. *Spraw. TN KUL.* Nr 12 1962 s. 92—94.

⁹³ W. 1595. AAK. Sygn. 3 k. 1.

⁹⁴ Tamże k. 26.

⁹⁵ W. 1603. ADL. Sygn. 96 s. 58—59. Protokół wizytacji podaje 1500 parafian (s. 59).

⁹⁶ AAK. Sygn. 18 s. 564.

⁹⁷ ADL. Sygn. 188 k. 5v.

LUBLIN — PARAFIA ŚW. MIKOŁAJA. W 1595 r. była tu mała kaplica zbudowana z kamienia pod wezwaniem św. Mikołaja, której kolatorem był Samborzecki z Okrzei⁹⁸. Ze względu na rozległość parafii św. Mi-chała wizytator kościołów w 1604 r. stwierdzał konieczność utworzenia nowej parafii⁹⁹. Kościół pokonsekrowano w 1644 r.¹⁰⁰ a w 1699 prebenda na Czwartku została zamieniona na parafię¹⁰¹. Protokół wizytacyjny z 1721 r. poświadczają istnienie 2 kaplic na terenie parafii: w Jakubowicach pod wezwaniem św. Marii Magdaleny i Trześniowie pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego¹⁰². Ponadto na terenie parafii były 4 klasztory: Karmelitów, Bazylianów greko-unickich, Franciszkanów i Augustianów¹⁰³. W 1748 r. do parafii należały: Jakubowice Mniejsze, Rudnik, Zrzeszców z Hajdowem, Świdnik, Dębina, Biskupie, Tatary, Czwartek¹⁰⁴. W 1781 r. wchodziły do niej: Świdnik Wielki, Biskupie, Świdniczek Mały, Wólka, Dębina, Rudnik, część wsi Długie, Trześniów, Hajdów, Tatary, Czechówka¹⁰⁵. W 1800 r. parafię tę tworzyły: Czwartek, jurydyka Podzamcze, Białkowska Góra, Sierakowszczyzna, Kalinowszczyzna, Czechówka, Rudnik, Jakubowice, Trześniów, Hajdów, Tatary, Dębina, Wola, część Długiego. Świdniczek, Biskupie, Świdnik Wielki¹⁰⁶. W 1748 r. do spowiedzi wielkanocnej przystąpiło 800 parafian¹⁰⁷, a w 1780 r. — 1800. W 1780 r. ochrzczono 157 dzieci, udzielono 40 ślubów i zarejestrowano 120 pogrzebów. W r. 1781 wszystkich wiernych w parafii było 2000¹⁰⁸. W r. 1800 parafia liczyła 2600 katolików¹⁰⁹. Od r. 1866, tj. od kasaty uposażenia proboszcza przez skarb państwowy, kościół parafialny św. Mikołaja stał się kościołem filialnym parafii św. Agnieszki. Dopiero biskup Franciszek Jaczewski dekretem z 3 X 1902 podniósł kościół do rzędu parafialnego¹¹⁰.

W r. 1781 w archiwum parafialnym wyliczono następujące księgi: „1. Metryka chrztów zaczyna się od roku 1669, ciągle idzie do roku 1781, do dnia 7 czerwca. 2. Metryka ślubów zaczyna się od roku 1722, kończy się ciągle w roku 1781, na dniu 10 czerwca. 3. Metryka umarłych zaczyna się od roku 1722, kończy się ciągle w roku 1781, na dniu 10 czerwca“¹¹¹. Protokół wizytacyjny z 1800 r. zawiera 20 regestów dokumentów z l: 1529—1781¹¹². Obecnie przy kościele parafialnym przechowują się następujące księgi:

⁹⁸ W. 1595. AAK. Sygn. 4 k. 33; ADL. Sygn. 96 s. 91. W. 1603 jako drugiego kolatora podaje Mikołaja Zebrzydowskiego wojewodę krakowskiego. ADL. Sygn. 96 s. 99; Ks. K. Boniewski, jw. k. 156v—158v; Ks. A. Wadowski, jw. s. 74—100.

⁹⁹ AAK. Sygn. 18 s. 571. W 1721 r. wizytator nie mógł się niczego dowiedzieć o erekcji. AAK. Sygn. 20 s. 510.

¹⁰⁰ W. 1650. ADL. Sygn. 97 k. 28.

¹⁰¹ ADL. Sygn. 182 s. 5.

¹⁰² W. 1721. AAK. Sygn. 20 s. 512.

¹⁰³ W. 1800. ADL. Sygn. 182 s. 11.

¹⁰⁴ ADL. Sygn. 103 k. 361.

¹⁰⁵ W. 1781. ADL. Sygn. 105 s. 153.

¹⁰⁶ W. 1800. ADL. Sygn. 182 s. 5.

¹⁰⁷ W. 1748. ADL. Sygn. 103 k. 361.

¹⁰⁸ W. 1781. ADL. Sygn. 105 s. 153.

¹⁰⁹ W. 1800. ADL. Sygn. 182 s. 5. Było tu jeszcze 12 unitów i 700 Żydów. Pierwsi mieli w Lublinie własną świątynię. Tamże: W. 1781. ADL. Sygn. 105 s. 160.

¹¹⁰ Ks. A. Wadowski, jw. s. 97—98.

¹¹¹ W. 1781. ADL. Sygn. 105 s. 156.

¹¹² ADL. Sygn. 182 s. 25—26.

Urodzonych	Ślubów	Zmarłych	
1902—1908	1902—1921	1902—1907	1931—1938
1908—1912	1922—1939	1908—1913	1938—1943
1913—1920	1922	1913—1917	
1920—1930		1918—1922	
1931—1941		1922—1931	

Ponadto w archiwum zachowały się: raptularze urodzonych z l. 1906, 1911—1931; urodzonych, zaślubionych i zmarłych z r. 1902; fragmenty księgi zapowiedzi z l. 1908—1930, 1933; dziennik podawczy korespondencji parafialnej z l. 1930—1937; korespondencja z Kurią Biskupią w Lublinie z l. 1919—1929; teczka zawierająca akta budowy organów w kościele parafialnym; akta komitetu restauracji kościoła z l. 1929—1931; akta gospodarcze z l. 1917—1960; akta dotyczące liturgii z l. 1930—1931; akta Towarzystwa Miłosierdzia Chrześcijańskiego św. Wincentego à Paulo przy parafii św. Mikołaja z l. 1922—1931; „liber conversorum“ z okresu 1919—1959. Obraz życia religijno-liturgicznego parafii daje szczegółowa kronika prowadzona w 1931 r. przez jednego z kapłanów. Źródłem do prac wykopaliskowych prowadzonych pod i obok świątyni parafialnej jest protokół oględzin korytarza podziemnego z 1932 r. W okresie drugiej wojny światowej kościół doznał poważnych szkód od ataków bombowych i stacjonującego wojska. Wykazuje to kwestionariusz strat wojennych kościoła z l. 1939—1944.

LUBLIN — PARAFIA ŚW. PAWŁA. Parafia przy kościele św. Pawła w Lublinie została erygowana w r. 1884, po kasacie konwentu bernardyńskiego¹¹³. Początki kościoła św. Pawła ściśle są związane ze sprowadzeniem w r. 1549 Bernardynów do Lublina. Około tego czasu rajcy i obywatele Lublina budują dla nich poza murami miasta drewniany kościół pod wezwaniem Nawrócenia św. Pawła apostoła. Kościół ten już w drugiej połowie XVI w. został przebudowany na murowany¹¹⁴. Archiwum parafialne pochodzi z okresu po roku 1884. Wczesniejszych akt poza dwiema księgami dotyczącymi bractw św. Anny, Najświętszej Maryi Panny oraz św. Tekli w nim nie ma¹¹⁵. W archiwum tym, jedynym z uporządkowanych na terenie dekanatu lubelskiego znajdują się 222 pozycje. Pełną zawartość archiwum podaje *Spis akt znajdujących się w archiwum parafii św. Pawła w Lublinie*, sporządzony przez Stanisława Litaka i ks. Franciszka Stopniaka w 1959 r.

Archiwum obejmuje m. in.: 14 fascykułów alegat do akt urodzenia z l. 1894—1911; 8 ksiąg metrykalnych z aktami ślubów i zgonów z l. 1886—1937, 26 fascykułów alegat do akt zejścia z l. 1894—1930, 14 ksiąg zapowiedzi z l. 1910—1939, 7 ksiąg dochodów i rozchodów parafii, dzienniki podawcze korespondencji parafialnej z okresu międzywojennego (9 ksiąg). Z tegoż okresu są również: 3 księgi dotyczące majątku kościoła, 9 ksiąg stypendiów mszalnych z l. 1921—1938, dowody kasowe parafii z l. 1920—1939, 10 ksiąg dotyczących organistów i chóru parafialnego z okresu międzywojennego, księga protokołów Rady Kościelnej parafii św. Pawła z l. 1928—1934, akta Dozoru parafii św. Pawła, 8 woluminów akt księdza proboszcza Pawła Dziubińskiego, materiały odnoszące się do obozu koncentracyjnego w Maj-

¹¹³ Ks. A. Wadowski, jw. s. 513.

¹¹⁴ Tamże s. 513—578; Ks. K. Boniewski, jw. s. 80—83; J. Kowalczyk: Kościół pobernardyński w Lublinie i jego stanowisko w renesansowej architekturze Lubelszczyzny. WDL. R. 33 : 1959 nr 10—12 s. 311—333.

¹¹⁵ St. Litak, ks. Fr. Stopniak: Archiwum parafii św. Pawła w Lublinie. WDL. R. 33 : 1959 nr 4/6 s. 125.

danku, 21 ksiąg dotyczących organizacji Żywego Różańca z l. 1907—1939, księga protokołów Związku Ministrantów przy parafii św. Pawła z l. 1929—1930, księga próśb i podziękowań za łaski otrzymane od św. Antoniego w l. 1930—1932, 3 księgi chorych z okresu międzywojennego, księga wpisów obcych księży odprawiających msze św. w kościele św. Pawła w l. 1908—1941, 4 księgi dotyczące Stowarzyszenia Rycerzy Serca Jezusowego z l. 1924—1933, 4 księgi nawróconych w l. 1898—1933, księga bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, św. Anny i innych bractw, księga bractwa św. Tekli z r. 1760 i następnych, bractwo miłosierdzia św. Iwona z r. 1743 i późniejszych, sprawozdanie z działalności stowarzyszeń parafii św. Pawła za r. 1928.

DE LUBLINIENSIS DECANATUS ARCHIVIS PAROECIALIBUS

Summarium

Dioecesis Lubliniensis paroeciae archiva instituta non habent, sunt tamen iis archivalia, quae virum historiae peritum alliciant. Quae acta in presbyterorum aedibus ac tabulariis paroeciae, in sacrariis, variisque thesauris denique sub tectis summae contignationis templorum locantur. Ea, maxima ex parte in album non inferuntur neque in tuto ponuntur iacturamque patiuntur, cum commodentur, rapiantur, aliasque laedantur. Paucae quidem sunt paroeciae, in quibus conantur, ut archivalia tueantur. Ceteroquin acta, quae exstant in aliqua paroecia, documenta sunt ad eam cognoscendam. Quae documenta, bellicis publicis motibus saeculi XIX, utroque mundano bello saeculi XX diminuta, sat plura superfuerunt. Facta perscrutatione, annis 1959—1960, in vetustioribus, historia teste, paroeciis decanatus Lubliniensis, earum rerum quae archivalibus illic tenebantur, collatio in indicem conficitur. Quarum plurimi visi sunt matricularum libri. Cetera inventariis, visitationum tabulis, epistolarum commercii, salariorum censibus, annalibus, publicandarum rerum ac rationum libris tribuuntur.

Archivalium rerum in 9 paroeciis exstantium summa 866 numeros aequat, quorum 561 matricularum libris, 301 varii generis voluminibus cedunt. Quae in unum collata sunt quasi caput fontium in commodum decanatus Lubliniensis servatorum.